

Roller og forventninger

Innledning til lærerne

”Vi må hele tiden sjonglere mellom ulike roller og forventninger”

Alle mennesker opptre i flere roller hver eneste dag, og hver rolle innebærer ulike forventninger. For eksempel er Mats sønnen til Magnus og Maria, han er bror til lille Mette, klassekamerat til 22 andre barn på samme alder, elev til Jens-Kåre, han er høyre back på fotball-laget, pasient hos legen sin, venn med Marius som er et år eldre, barnebarn til tre trivelige besteforeldre, osv, osv.

Hvilke forventninger Mats møter avhenger av hvilken rolle han er i. Når han er på skolen har læreren forventninger om at Mats skal sitte på pulten sin, høre etter når læreren snakker, gjøre oppgavene han får beskjed om, ikke snakke i munnen på de andre, vente på tur, osv. Hjemme er det ikke sånn! Der kan han snakke når han føler for det, hvile, se på tv, være sammen med vennene sine. Men han må også hjelpe til med arbeidsoppgaver hjemme. Han må passe lillesøster Mette, dekke middagsbordet og rydde på rommet. Hjemme kan han vise følelsene sine uten at det blir et problem. Han kan både juble og danse en gledes dans, og han kan gråte og kjeft og smelle når han er sint. Det er helt greit, sier mor og far. Når Mats

er på butikken kan han ikke vise følelsene på samme måte. Han legger seg ikke på gulvet og hylr selv om han blir skuffet når far ikke kjøper godteriet han har lyst på. Fotballtreneren forventer at Mats viser full fysisk innsats på treningen. Han må løpe det han kan, prøve å vinne duellene mot motspillerne og aller helst skåre mål. Her er det en del følelser som er helt ok å vise, men ikke alle følelser kanskje...

Akkurat som en skuespiller må Mats sjonglere mellom ulike roller. Til hver rolle følger et sett med forventninger. Mats klarer som regel ganske lett å skifte mellom de ulike sosiale rollene og forventningene som følger med. Når han er trøtt og sliten er det vanskeligere. Lillesøster Mette har ikke samme sett av roller og forventninger som Mats, både fordi hun er yngre, men kanskje også fordi hun er jente.

Til tross for at Mats fremstår ulikt i ulike situasjoner er det en kjerne i Mats som er konsistent. Den er «den egentlige Mats», personligheten hans. Men for å klare å fungere sammen med andre, må Mats balansere mellom å være den egentlige Mats og rollemodellen Mats. Å få dette til å harmonere handler om sosial utvikling.

Hvor godt Mats klarer å innfri de ulike forventninger får betydning for hans plass i gruppen, både på skolen, i familien, på fotballen og i storfamilien. De som er flinke på sosiale roller og forventninger får gjerne høy sosial status. Besteforeldrene synes Mats er et

perfekt barnebarn. I klassen har han en ok rolle, men det har kanskje ikke alltid vært sånn. I første klasse gråt han mye. Han lengtet hjem og ville ikke være på skolen. Noen av de andre ertet han fordi de syntes han var barnslig, han klarte ikke å innfri rolleforventningene perfekt.

Noen roller er formelle, andre uformelle. At Mats er elev ved skolen er en formell rolle, også at han er høyreback på fotball-laget. At han befinner seg der han gjør på klassens rangstige er en uformell rolle. Den kan som dere har hørt fort endres både til det bedre og til det verre. Hvorfor mennesker befinner seg der de gjør på den sosiale rangstigen, har som regel komplekse forklaringer. Hvor godt vedkommende forstår og handler i forhold til de sosiale kodene nettopp i denne gruppa, er en medvirkende faktor. Noen ganger handler det om at en ikke forstår eller ikke klarer å handle i forhold til gruppas normer, andre ganger vil en kanskje ikke akseptere normene og velger bevisst å ikke innordne seg. I en kultur hvor f.eks baksnakking er med på å posisjonere folk, vil du slite hvis du protesterer mot baksnakking. Hakkeloven vil holde deg nede. Eventuelt kan du kanskje klarer å få med deg andre på å skape en motkultur. Dette krever både mot og styrke. Slike omveltninger i sosiale roller er krevende, men ikke umulige.

Rollekartet vi her har tegnet for Mats er forenklet. De aller fleste barn har mye mer komplekse konstallasjoner både privat og på fritid. De har flere baller i luften samtidig, og de må hyppig omstille seg. For noen barn er det ikke like lett å veksle mellom de ulike rollene og forventningene. Kanskje de ikke oppfører seg sånn som vi forventer utfra alderen. Det kan skyldes at de ikke har fått god nok trening og hjelp til å skille mellom de ulike rollene. Andre ganger skyldes det en utviklingsforsinkelse eller at barn har opplevd traumer av ulike slag. Da kan vi risikere å gjøre barn urett. Når vi forventer at de skal oppføre seg på en måte de ikke har forutsetninger til å klare. En tolvå-

ring er ikke nødvendigvis mentalt sett tolv år. Kanskje er vedkommende bare åtte. Da blir det utfordrende å skulle klare å oppføre seg som en tolvåring. Derfor er det viktig å trene i gode og trygge omgivelser sammen med voksne som forstår og som ikke møter barnet med urealistiske forventninger.

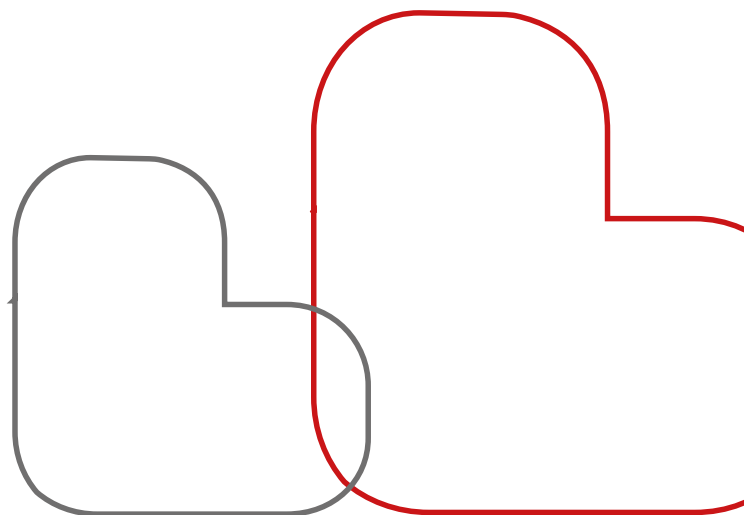
ATTRIBUSJONER:

For å få en litt dypere forståelse for problematikken omkring roller og forventninger kan det være nyttig å ta med seg litt kunnskap fra sosialpsykologien. Attribusjoner handler om hvordan vi årsaksforklarer hendelser. Det er tre dimensjoner i dette:

- Generalisert eller spesifisert: Jeg er så mislykket som lærer. Altså er et fullstendig mislykket menneske. Eller: Jeg passer ikke til å være lærer. Heldigvis at jeg har andre talent. Jeg kan finne meg noe annet å jobbe med.
- Indre eller ytre: Jeg er mislykket som lærer fordi jeg mangler alle de gode og helt nødvendige egenskapene som må til. Eller: Jeg ble lærer bare fordi alle forventet det. Skikkelig utidig press var det!
- Stabilt eller ustabilt: Jeg passer ikke til å være lærer, sånn er det bare med den saken. Eller: Jeg kan ikke jobbe som lærer akkurat nå, med små barn hjemme og syke foreldre. Det er best jeg finner noe annet å gjøre inntil videre.

Vi kan hjelpe barn med å ikke generalisere forventningene de sliter med å innfri. Vi kan hjelpe de med å skille mellom det andre har påført de, og det de selv har potensiale til å gjøre noe med. Og vi kan jobbe med å hjelpe barn til å se at prestasjoner her og nå, ikke nødvendigvis er gyldige over tid.

Sosiale attribusjoner kan endres over tid. Å jobbe med roller og forventninger kan bidra til å hjelpe barn til å få konstruktive attribusjoner de kan lære av og vokser på.

Gjennomføring i klassen

Mål for samlingen

Målene for LINK

Å bidra til styrket selvbilde

Å bidra til opplevelse av tilhørighet

Å bidra til mestring

Kompetansemål for samlingen

Kunnskap: at elevene får kunnskap om at de kan ha ulike roller i ulike situasjoner

Ferdighet: at elevene blir mer bevisst egne og andres roller

Verdi: at elevene får reflektere over at roller har en funksjon, og at det finnes hensiktsmessige og uhensiktsmessige måter å "tolke" rollen på

Innledningsritual

Start hver samling på samme måten. Spill gjerne musikk, tenn lys, pynt med blomster, håndhils på alle, eller gjør andre hyggelige ting. Poenget er å signalisere at dette er en link-time, og at link-timer er annerledes enn andre timer.

Dagens gullkorn

Alle forteller om en hyggelig ting de har opplevd siden sist samling. Husk at det er små og enkle hverdagsgledene vi er på jakt etter, ikke grense-sprengende happeninger.

Tema

Presentasjon av tema

Lærer presenterer dagens tema, helt kort. Si noen få setninger om hva samlingen skal handle om. Her kan man plukke ut noe av det som står i innledning til læreren. Innledningen skal bare spore elevene på tematikken og bør derfor ikke ta mer enn noen få minutter.

Vi snakker om tema

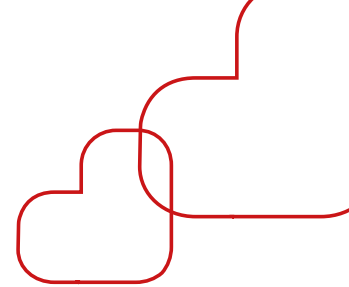
Bruk gjerne utarbeidet PowerPoint (PP) som utgangspunkt for samtale om temaet. Under PP-bildene fins det støttespørsmål du kan bruke i samtalen med elevene. Du kan også lage egne spørsmål, men det er viktig at spørsmålene er åpne. De skal legges til rette for refleksjon og felles undring og utforskning. Vi er ikke på jakt etter fasitsvar, men ønsker at barn/unge skal få satt ord på egne tanker, følelser og meninger. Det ikke er et poeng å komme gjennom alle bildene.

Hvis elevene har mye å snakke om til de første bildene, er det viktigere å bruke tid på disse, enn å avbryte og forte seg videre for å rekke alt.

Vi jobber med tema. Velg, vrak og tilpass

Her kommer mange ulike oppgaver du som lærer kan velge mellom. Det er ikke meningen å gjøre alt som er foreslått. Velg de oppgavene som passer best for din gruppe og for deg som gruppeleder. Vi anbefaler likevel at du velger oppgaver som gjør det mulig å jobbe med temaet på ulike måter, både gjennom aktivitet og samhandling, lek og latter og ikke bare gjennom å snakke.

Fortellingen om Per

Les eller fortell denne eller en tilsvarende historie. For de yngste må du forenkle. Finn gjerne et bilde av en gutt og heng det på tavla.

Per er en gutt på ... år. (Sett inn alder etter elevgruppa du jobber med) Han bor hjemme sammen med sin mor og storebror Pål. Foreldrene er skilt. Han er hos far og farens nye samboer Eva, hver onsdag og annenhver helg. Far og Eva har fått ei lita jente sammen. Hun er Pers halvsøster, og hun heter Mariell. Eva har to døtre fra før. De heter Monique og Maria.

Per går i ... klasse. Læreren heter Lillian. Hun er både veldig hyggelig og flink, så Per liker henne godt. Rett etter skilsmisjonen snakket Per en del med henne om hva de skulle fortelle klassekameratene om det som hadde skjedd hjemme, og hva de kunne gjøre hvis Per ble veldig sliten og lei seg mens han var på skolen. På skolen er Per mye sammen med Erlend, Thomas og Tarjei. De spiller ofte fotball sammen med de guttene som er året yngre. Per synes de er mye hyggeligere enn guttene i klassen. Per er også med i elevrådet i år. Det synes han er ganske gøy, men av og til litt kjedelig også.

På fritida er Per mye sammen med Mathias. Han er bestekameraten, men han går på en annen skole enn Per. De går blant annet i kor sammen. Det er det faktisk ikke så mange i klassen som vet. Ellers liker de å bare henge litt sammen, spille spill på pc'en ol. Noe av det fineste Per vet er å besøke bestemor. Hun er pensjonist, og hun bor alene i et stort og gammelt hus. Per hjelper henne med å klippe plenen. Etterpå spiser de vafler, spiller ludo og slapper av sammen. Det er deilig for Per å være i fred med bestemor av og til. Der er det trygt, rolig og godt å være.

Til de eldste:

Hvilke ulike roller har Per? Lag ei liste på tavla, flip-over. Les eventuelt historien ei gang til for å se om dere har glemt noe. Kan du komme på flere roller Per kanskje har? Hvem tenker du er de viktigste personene i livet til Per? Hvilken rolle tror du er vanskelig for Per å takle? Hvilke roller har du? Hvilke roller er krevende for deg å innfri? Hva slags forventninger har foreldre til deg? Hva slags forventninger har læreren til deg? Hva med klassekameratene og vennene dine? Få frem at selv om Per oppfører seg forskjellig etter hvor han er og hvem han er sammen med, så er det mye inni Per som alltid er det samme, uansett hvor han er og hvem han er sammen med. Det er

nesten som å spille skuespill. Skuespilleren er den samme hele tiden, men må spille mange ulike roller, gjøre forskjellige ting, kanskje kle seg forskjellig, si forskjellige ting osv. Sånn er det for alle mennesker når vi er på forskjellige arenaer. Hjemme kan du gå i pysjen, kanskje sitte med beina på bordet og spise godteri. (I alle fall på lørdager.) På skolen kan du ikke det. Da er du i en annen rolle.

Til de yngste:

Hva heter storebror til Per? Har du søsken, halvsøsken, ste-søsken? Hvem bor Per sammen med? Hvem bor du sammen med? Hvordan tror du det er å være storebror? Hvordan synes du en storebror burde være? Hvordan ønsker du at en familie skal være? Hva kan du gjøre for de andre du bor sammen med? Hva trenger du hjelp til? Hvem er de viktigste menneskene i livet ditt?

Hvordan vil de hjemme at du skal oppføre deg? Oppfører du deg likt hjemme og på skolen? Hva er forskjellig? Hva er lov å gjøre hjemme, men ikke på skolen? Er det noen ting du kan gjøre på skolen som du ikke kan gjøre hjemme? Er det noen steder det er vanskelig å være, hvorfor?

Hvordan synes du det er lurt å oppføre deg når du skal i bursdagsselskap? Hvordan er det lurt å oppføre seg på butikken, i klasserommet osv, osv.

Masken

La elevene tegne en eller flere masker på størrelse med ansiktet. På utsiden av masken tegner de hvordan de ser ut i en bestemt rolle (f.eks: på skolen, hos tannlegen, når de vinner en håndballkamp,). På innsiden av masken tegner de, eller skriver de hvordan de føler seg når de er i den rollen.

Roller og forventninger

Jobb med arket «roller og forventninger». La elevene ta bilder av hverandre som de kan lime på arket, eller sett inn bilder elektronisk og skriv ut arket.

Gode og ikke-så-gode-forventninger

Be elevene lage ei liste over forventninger de liker, og ei annen liste over forventninger de strever med å innfri.

Filosofiske spørsmål

For de som er ekstra glad i å filosofere.

- Å ha en rolle kan ha noe med skuespill å gjøre. I hvilken rolle er du mest deg selv, på godt og vondt?
- Hva forventer du av livet?
- Hva kan du selv gjøre for at dine forventninger skal innfris?

- Skal vi alltid innfri forventninger? Når er det viktig å ikke gjøre som andre forventer?
- Har du lov til å forvente noe av andre mennesker? Hvem kan du forvente noe av, og hva forventer du av disse?
- Har andre mennesker lov til å forvente noe av deg? I tilfelle hvem, og hva kan de forvente?
- Hva er rimelige forventninger til venner?
- Hva skjer hvis ingen ikke forventer noe som helst av deg?
- Fins det gode og vonde forventninger, drøft og kom med eksempler.
- Er det noen forventninger du sliter med å innfri?

Bare for gøy

Det er et poeng at alle skal le i løpet av en link-time, også når vi snakker om vanskelige ting, ja kanskje særlig da.

Jeg er flink til

Formål: Selvhverdelse

Utstyr: Ingenting

Deltakerne sitter i en ring, eller i smågrupper. Alle skal tenke på en ting de er flink til. Etterpå skal alle i gruppa fortelle hverandre hva en er flink til. Her kan en legge vekt på ferdigheter eller på egenskaper. Jo tryggere gruppa er, jo mer kan en fokusere på egenskaper.

Jeg er ikke flink til

Formål: Selvhverdelse. Å vise utilstrekkelighet, er styrke.

Utstyr: Ingenting

Deltakerne sitter i en ring, eller i smågrupper. Alle skal tenke på en ting de ikke er flink til. Etterpå skal alle i gruppa fortelle hverandre hva de ikke er flink til. Her kan en legge vekt på ferdigheter eller på egenskaper. Jo tryggere gruppa er, jo mer kan en fokusere på egenskaper. Viktig å lære at det er helt ok å ikke være flink til alt. Alle har verdi i seg selv.

Du er flink til

Formål: Å gi andre ros

Utstyr: Ingenting

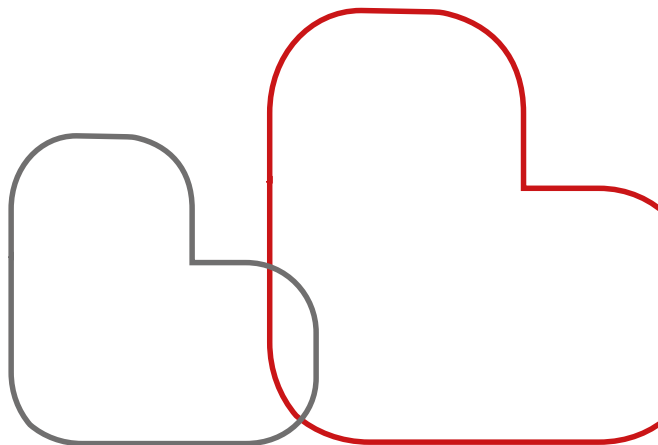
Deltakerne sitter i en ring, eller i smågrupper. Alle skal tenke på en ting personen som sitter til høyre for seg er flink til. Etterpå skal alle i gruppa fortelle hverandre hva de andre er flinke til. Her kan en legge vekt på ferdigheter eller på egenskaper. Jo tryggere gruppa er, jo mer kan en fokusere på egenskaper.

Boka mi

Vi anbefaler at alle elevene har hver sin bok som de bare bruker i link-timene. Denne boka bør se litt annerledes ut enn de vanlige arbeidsbøkene. Tanken er at elevene skal ha ett minne fra hver samling. De kan tegne og/eller skrive, lime inn bilder eller tekster, de kan også skrive hilsener til hverandre. Man kan for eksempel be alle sende boka tre plasser til venstre, og be elevene skrive en hyggelig hilsen til den man har fått boka til. Bare fantasien setter grenser, men husk at arbeidet i boka skal være lystbetont og ikke bære preg av kontroll. Ingen skal oppleve å komme til kort.

Vi anbefaler at læreren samler inn bøkene etter timen og oppbevarer dem på skolen. Dette er for å unngå at noen glemmer boka hjemme eller mister den. På den måten sikrer man at alle elevene kan få boka med seg som et hyggelig minne når de slutter på skolen. Dersom man bruker link gjennom mange år, kan boka bli en skatt full av gode minner.

- Jobb med arket «roller og forventninger»
- Skriv eller tegn noen gode forventninger i boka, og kanskje et par ikke-så-gode-forventninger også.
- Tegn flere av de ulike rollene du har. Du kan gjerne kommenter ved siden av hvilke du er fornøyd med og hvilke du gjerne skulle ønske var annerledes.
- Tegn drømmerollen din.

Oppsummering

Som oppsummering anbefaler vi krøll-og-kast-oppgaven, eller velg 3 ting.

Krøll-og-kast

Krøll-og-kast-oppgavene finner dere i opplegget for samlingen. Elevene skal svare på spørsmålene anonymt og krøller arket sammen. Spør så hvem som vil være dagens skyteskive. Vedkommende stiller seg opp med ryggen mot gruppa. Resten peprer skyteskiva med papirballene sine. Skyteskivas privilegium er at hun/han får lese opp noen av svarene, kanskje tre ark er passelig? Hvis det er populært å være skyteskive, er det viktig at dette går på omgang. Noen synes det er stas når deres svar blir lest opp og vil gjerne si det, andre vil helst ikke gi seg til kjenne. Begge deler er helt greit. Det er lov å komme med positive kommentarer til det som leses opp.

Tre ting

Alle noterer ned 3 ting de husker fra dagens samling, og 3 ting de har lært. Læreren ber noe lese hva de har skrevet. Elevene kan selv velge hva de vil dele.

Neste gang

Fortell hva som er tema neste gang. Si til elevene at hvis det er noe de synes er problematisk med temaet, kan de si ifra til læreren så finner dere løsninger sammen.

Avslutningsritual

Avslutt alltid samlingene på samme måte. Ritualet skal være hyggelige og bidra til at elevene føler seg verdsatt. Et avslutningsritual kan være at alle elevene står i ring og sender klassebåndet i sirkelen mens man spiller et musikkstykke.

Klassebåndet lages ved at alle elever klipper til et tøyestykke på ca.50 cm. Hver elev får velge sitt tøyestykke. De kan eventuelt også få litt tid til å pynte det. Alle båndene knyttes så sammen til en sirkel. Vi foreslår at alle tøyestykkene legges i en haug, og så får en og en elev bind for øynene og trekker hvilket tøyestykke som skal være det neste. På den måten blir rekkefølge og sammensetning tilfeldig. Fordelen med å knytte båndene i stedet for å sy, er at man kan gi rom til nye tøyestykker dersom gruppa får nye medlemmer.

Klassebåndet er et symbol på at alle hører til, at alle har en plass i fellesskapet. Vi er knyttet til hverandre. Derfor er vi avhengig av hverandre og vi velger å ta vare på hverandre. I gruppa skal alle ta plass, og alle skal gi plass. Båndet sirkulerer og binder oss sammen.

Læreren kan også stå i døra og dele ut stå-på-kort eller seigmenn til elevene mens de forlater samlingen.

*Stå-på-kort ligger under ekstramateriell.
De kan skrives ut og eventuelt lamineres.*

Krøll og kast oppgaven

Roller og forventninger

Svar på en eller flere oppgaver

1. Nevn minst tre roller du har

---

2. Hvem har forventninger til deg?

---

3. Er det noen roller som er vanskelig for deg å være i? I tilfelle hvilke?

---

4. Hvilke forventninger møter du på skolen?

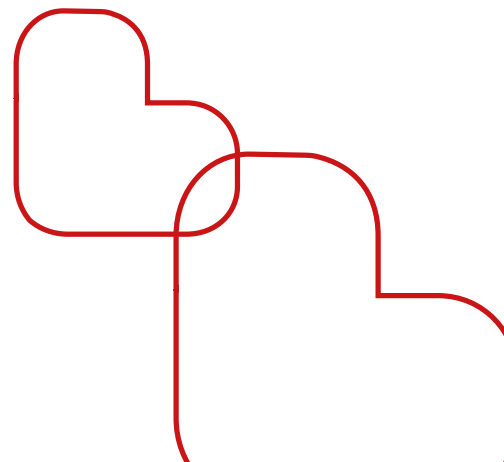
---

5. Hvem har du forventninger til?

Seigmannen

